

Apponyi Györgyné feltételezett képmása, ismeretlen festő, 18. század, MNMKK OSZK RNYT, Apponyi-terem

Apponyi I. Antal Györgyné feltételezett képmása, ismeretlen festő, 18. század, MNMKK OSZK RNYT, Apponyi-terem

A szekszárdi Béri Balogh Ádám Múzeum őrzi azokat az Apponyi György Lászlót és fiát, Apponyi I. Antal Györgyöt, illetve feleségüket megörökítő nagy méretű, egész alakos portrékat, melyeket Mertz János festett az 1780-as években.¹⁵⁰ E képmások annak ellenére fontos párhuzamként szolgálnak a lengyeli ősgaléria egyes képeinek meghatározásánál, hogy ez utóbbiaknál sokkal reprezentatívabb kivitelűek. Mindkét esetben beleillenek ugyanis abba a 18. század végi magyarországi portréábrázolási hagyományba, amely az egyéniség megragadása helyett sokkal inkább a sematikus és a modellek rangjához illően méltóságteljes, mozdulatlan beállítást követelt meg.

A lengyeli ősgaléria készítői feltételezhetően helyi mesterek közül kerültek ki, erre utalnak a portrékon látható elrajzolások, aránytalanságok és általában a festmények művészi

¹⁵⁰ BAKÓ–SZENTES 1991, 67–73. Johannes Mertz: Apponyi György képmása, olaj, vászon, 196,5 × 115 cm, ltsz. 84.7; Johannes Mertz: Apponyi I. Antal György képmása, olaj, vászon, 196,5 × 70 cm, ltsz. 84.8; Johannes Mertz: Apponyi Györgyné képmása, olaj, vászon, 196,5 × 115 cm, ltsz. 84.4; Johannes Mertz: Apponyi I. Antal Györgyné képmása, olaj, vászon, 196,5 × 70 cm, ltsz. 84.6. Itt köszönöm meg Lovas Csilla, a szekszárdi Wosinsky Mór Múzeum főmuzeológusa segítségét és szakmai tanácsait.

kvalitása. Ebbe a sorba tartozik a könyvtárteremben látható két ismeretlen női féalak ábrázolása is. Mindkét festmény a 18. században készült, és bár sem felirat, sem más, az azonosításukat segítő attribútum nem látható rajtuk, valószínű, hogy férjük társaságában jelenhettek meg. Így egyelőre Apponyi György Lászlóné, született Maria Franziska Josefa von Lamberg-Sprinzenstein (1734–1796) és Apponyi I. Antal Györgyné, született Caroline zu Lodron-Laterano grófnő (1756–1825) portréiként azonosítjuk őket.¹⁵¹

Mint említettük, a hógyészi birtok 1764-ben került a család tulajdonába, ekkor vásárolta fent említett György László a megye egyik leggazdagabb urától, aki már családja harmadik generációját képviselte Tolna megyében. Claudius Florimondus Mercy császári és királyi tábornok, a Bánság és a Temesköz töröktől való visszafoglalásában jeleskedő, majd a bánati területek háború utáni rehabilitációját és betelepítését kormányzóként irányító hadvezér jutalmul nyerte el 1722-ben az öt faluból és harminc pusztából álló területet az indigenátussal (honosítással) és nemességgel együtt III. Károly magyar királytól.¹⁵² Bél Mátyásnak a Magyarországot leíró nagy munkája szerint Hógyész az 1730–1740-es években már Mercy comes tulajdonában volt, ő építtette a zárt négyszögletes alaprajzú „elegáns új” kastélyt is: „Hógyész, sede comitis Mercii clarus, quam ei castellum novi elegantisque operis tribuit.”¹⁵³ A kastély feltehetően Franz Anton Pilgram, a korszak legjelesebb osztrák építészének tervei szerint épült.¹⁵⁴ A tulajdonos halála után ennek fogadott fia, Charles Antoine Ignace de Mercy-Argenteau d’Avesnes örökölte a birtokokat, aki már a közeli Lengyelt is bérlőként kezelte. Az időközben húszezer holddal gyarapodó területet – amelynek nagysága a megyében vetekedett az Esterházyak dombóvári uradalmával – végül fia, az osztrák császári udvar jeles diplomatája, Claude Florimond de Mercy-Argenteau királyi engedéllyel adta el Apponyi György László fiának, I. Antal Györgynek.¹⁵⁵ A Lengyelt megszerző és felvirágoztató egykori tulajdonos, Charles Antoine Ignace egyik képmása a kastélyban maradt az eladás során, így hagyományozódott végül Apponyi Sándorra, aki a könyvtár melletti kis zöld szalon falán tartotta (73. o.).¹⁵⁶

¹⁵¹ Ma MNMKK OSZK Apponyi-terem, ltsz. n.

¹⁵² Életével kapcsolatban lásd GYÉMÁNT 2019.

¹⁵³ BELIUS 2017, 174.

¹⁵⁴ VOIT 1982, 265–269. A kastélyt stíluskritikai alapon Mojzer Miklós sorolta Pilgram művei közé.

¹⁵⁵ ELBLINGER 2003.

¹⁵⁶ MNMKK MNM TF, ltsz. 559–1950 (31. kép), ma a hungarikákkal együtt az Országos Széchényi Könyvtár Apponyi-termében látható (ltsz. n.). Mercy-Argenteau képmásának egy másolata ma a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Képcsarnokában található (ltsz. TK 1228).

Charles Antoine Ignace de Mercy-Argenteau d'Avesnes képmása, ismeretlen festő, 18. század, MNMKK OSZK RNyT, Apponyi-terem

Visszatérve a lengyeli könyvtárterembe, a Klösz-féle felvétel bal szélén látható egy díszes magyar viseletbe öltözött, fején kucsmát viselő, jobbában kardot tartó férfi képmása.¹⁵⁷

Az előbb tárgyalt ábrázoltakhoz képest régiesebb öltözetű alak ikonográfiai szempontból feltűnő hasonlóságot mutat a költő Zrínyi Miklósnak Elias Wiedemann által 1646-ban metszett képmásával.¹⁵⁸ Zrínyi Miklós alakja és életműve Apponyi Sándor számára nagy jelentőséggel bírt, erről tanúskodik hungarika- és metszetgyűjteményének összetétele, melynek egyik kiemelt figurája volt a költő személye,¹⁵⁹ központi témája pedig a törökellenes háborúk eseményei. Ezt támasztja alá a korszakkal és Apponyi hungarikagyűjteményével behatóan foglalkozó Köpeczi Béla megállapítása: „[A könyvtárban] bizonyos mértékig a politikán felülemelkedik a kor esemé-

nyeihez és főleg személyeihez kötődő magyar vonatkozású szépirodalom. Apponyi ezeket a külföldi szépirodalmi munkákat is felkutatta és a katalógusában leírta és kommentálta. A lírában Zrínyi Miklós a fő hős, akinek győzelmeit és halálát német, francia és olasz versekben egyaránt megénekelték. Ez a népszerűségnek olyan foka volt,

¹⁵⁷ Ma MNMKK OSZK Apponyi-terem, ltsz. n.

¹⁵⁸ Elias Wiedemann Zrínyi-rézmetsete megjelent *Comitium gloriae centum qua sanguine qua virtute illustrium heroum iconibus instructum et excellissimo ac illustrissimo Heroi D. D. Joanni Christophoro Com. a Puchaim [...] dicatum* című, Bécsben 1646-ban megjelent kötetében, amely Apponyi könyvtárából került az OSZK-ba; Régi Nyomtatványok Tára, App. H. 84., 98. kép. Közölve CENNERNÉ 1997, 105, D1b.

¹⁵⁹ A hagyomány szerint alig tizennégy évesen egy londoni antikváriustól vásárolta meg a költő és hadvezér Zrínyi Miklós 1664-ben kiadott angol nyelvű életrajzát, amely *The Conduct and Character of Count Nicholas Serini, Protestant Generalissimo of the Auxiliaries in Hungary, The most Prudent and resolved Champion of Christendom* címmel jelent meg Londonban. App. H. 2082.

Zrínyi Miklós költő feltételezett képmása, ismeretlen festő, 18. század, MNMKK OSZK RNyT, Apponyi-terem

Elias Wiedemann: Zrínyi Miklós költő képmása, 1647, Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok, ltsz. 5331.

amelyre azért is érdemes utalni, mert nemcsak a szalonok figyeltek fel rá, hanem a hadjáratokban részt vett katonák is – főleg német nyelvterületeken.¹⁶⁰ Apponyi Zrínyi-képmásainak gazdag anyagával járult hozzá nemcsak az 1896-os Ezredéves kiállítás történeti főcsoportjának tárlatához,¹⁶¹ de az 1919-ben Zrínyi születése háromszázadik évfordulójára rendezett emlékkiállításához is.¹⁶² E kiállítások katalógusai ugyan nem említenek a költőt ábrázoló olajfestményt Apponyi Sándor kölcsönzéseként, azonban a kép Zrínyiként való azonosításának lehetőségét véleményem

¹⁶⁰ KÖPECZI 1995, 13–14.

¹⁶¹ *Ezredéves kiállítás 1896*, 1. füzet, Zrínyi Miklós képmásai: 288, 478, 479, 2969, 3666, 3683.

¹⁶² FERENCZI 1919. Apponyi nyomtatott könyveket (kat. 56–59, 61–73, 80–102), kéziratok leveleket (kat. 177), valamint Zrínyi életére vonatkozó metszeteket és sokszorosított lapokat (kat. 6221, 626, 640, 64, 646, 647, 677, 680, 682, 690, 691, 693, 694, 695, 701, 705, 706, 707, 709, 710) adott kölcsön a kiállításra.

Apponyi Miklós feltételezett képmása, ismeretlen festő, 18. század, MNMKK OSZK RNYT, Apponyi-terem

szerint erősíti az Apponyiak és a Zrínyiek között fennálló családi kapcsolat is: a két familia Zrínyi fiának, Ádámnak (1662–1691) felesége és az előbb említett Apponyi György László felesége révén rokonságban állt egymással. Utóbbi, Maria Franziska Josefa von Lamberg-Sprinzenstein dédapja ugyanis az a Leopold Josef von Lamberg-Sprinzenstein (1654–1706) birodalmi gróf volt, akinek Maria Katarina Lamberg-Ottenstein (1664–1717) nevű testvére Zrínyi Ádámmal ment feleségül 1684-ben.

Klössz György felvételén láthatunk egy 17. század közepének megfelelő öltözékben és hajviselettel ábrázolt idősebb férfit; az OSZK Apponyi-termében pedig egy idősebb asszony képmását, aki kezében kis könyvet tart. Feltevésem szerint ők lehetnek a korábban említett birtokszerző Apponyi György László nagyszülei: Apponyi Miklós (?–1686), aki

Buda 1686-os ostromakor halt hősi halált, és felesége, Pongrácz Eszter (1651–1724), a korszakban népszerű imádságoskönyv, az *Arany korona* szerzője.¹⁶³

Ugyancsak a Klössz-féle felvételen Apponyi Miklós képmása mellett látható egy feszülete felett elmélkedő szerzetes arcképe is. Bár személye az Apponyi család több szerzetessé lett tagjával is azonosítható lenne, a rendelkezésre álló források alapján leginkább a ferences rendbe belépő Apponyi Jánost ábrázolhatja, akinek 1617-ben egy látomásban megjelent Alexandriai Szent Katalin. Az azonosítást Dézsi Lajos egy megjegyzése támasztja alá, amelyet Apponyi Sándor halála után a Magyar Tudományos Akadémián tartott méltatásában olvashatunk: „Volt a családban jezsuita tanár és ferencrendi áldozópap is, a csaknem szentnek tartott János, kinek arcképét az ireki franciskánus zárdától csere útján az Apponyi-kastély számára Wosinszky szerezte meg.”¹⁶⁴ A Dézsi által említett jezsuita tanár Apponyi Miklós unokája, József (1718–1787) lehet, aki 1734-ben csatlakozott a rendhez, és egész életét a szellemi tudományoknak és a tanításnak szentelte. Életpályája és lelkisége párhuzamba állítható Apponyi Sándor nagyanyjának, Nogarola Teréziának (1790–1874) egyik híres

¹⁶³ BOGÁR 2014 és FRAUERHAMMER 2015, 109–123. Mindkét kép MNMKK OSZK Apponyi-terem, ltsz. n.

¹⁶⁴ DÉZSI 1927a, 3.

Isota Nogarola képmása, ismeretlen festő, 18. század, MNMKK OSZK RNYT, Apponyi-terem

felmenője, Isota Nogarola (1418–1466) életével, akinek képe ma szintén az OSZK Apponyi-termét díszíti.¹⁶⁵ A veronai humanista körhöz tartozó író kezdettben epistolákat írt a kor híres gondolkodóihoz, Guarino da Veronához, Jacopo Foscarinhoz és

¹⁶⁵ Ma MNMKK OSZK Apponyi-terem, ltsz. n.